

การเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมของสิมวัดสุปฏิญนารามและอาสนวิหารแม่พระนิรมลเมืองอุบลราชธานี

Architectural Changes in Sim of Supattanaram Temple and the Cathedral of Mary Immaculate in Ubon Ratchathani

ชเยศ ศรีแก้ว* และ ทรงยศ วีระทวีมาศ**
Chayes Srikaew* and Songyot Weerataweemat**

Received : December 18, 2019

Revised : March 10, 2020

Accepted : April 16, 2020

บทคัดย่อ

ศาสนาพุทธนิกายธรรมยุตและศาสนาคริสต์เผยแผ่ในเมืองอุบลราชธานีช่วง พ.ศ. 2394-2473 ศูนย์กลางการเผยแพร่ของทั้งสองศาสนามีที่ตั้งในตัวเมืองอุบลราชธานีที่ไม่ห่างกันมากนัก อาสนวิหารแม่พระนิรมลมีการปรับเปลี่ยนสร้างใหม่ก่อนที่สิมวัดสุปฏิญนารามหลังใหม่จะทำการก่อสร้างหลายปี ทั้งนี้การตรวจสอบการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและความหมายขององค์ประกอบอาคาร จะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เข้าใจทั้งตัวสถาปัตยกรรมและบริบทมากขึ้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของสิมของวัดสุปฏิญนารามวิหารและอาสนวิหารแม่พระนิรมลในบริบททางประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี โดยการอธิบายผ่านการศึกษาตัวสถาปัตยกรรม องค์ประกอบตกแต่งและสัญลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรม และการสื่อความหมายของสัญลักษณ์ ผลการศึกษาพบว่า สิมวัดสุปฏิญนารามตั้งบนทำเลที่ดี อยู่เหนือแม่น้ำ มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอิทธิพลรัตนโกสินทร์ผสมแบบท้องถิ่น อาสนวิหารตั้งในที่ลุ่ม คนพื้นเมืองเชื่อว่าเป็นดงไข่ป่าดงผีสิง แต่อาสนวิหารหลังแรกถูกสร้างขึ้นโดยการประยุกต์จากเรือนลาว เมื่อมีความมั่นคงทั้งกำลังคนและทรัพย์จึงสร้างหลังใหม่ โดยใช้วัสดุและเทคนิคที่ทันสมัยรวมถึงรูปแบบงานสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่มีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับอาคารของท้องถิ่น ควบคู่กับนโยบายการเผยแผ่ศาสนาที่เป็นวิทยาศาสตร์ แสดงถึงการเอาชนะความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องพื้นที่ ในเวลาใกล้เคียงกันสิมวัดสุปฏิญนารามกลับทรุดโทรมลง สมัยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจึงสร้างสิมหลังใหม่ ให้มีขนาดใหญ่โดยช่างกรุงเทพฯ เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง เป็นสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบผสมทั้งไทย ตะวันตก และการตกแต่งแบบท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสิมวัดสุปฏิญนารามและอาสนวิหารแม่พระนิรมล ได้แสดงให้เห็นถึงการช่วงชิงความนิยมของศาสนาในพื้นที่ผ่านงานสถาปัตยกรรม สัญลักษณ์องค์ประกอบตกแต่ง พื้นที่ใช้งานภายในและขนาดอาคารที่เปลี่ยนไป ควบคู่กับการเผยแผ่ศาสนาที่พยายามนำความทันสมัยมาสู่เมืองอุบลราชธานี

* , ** คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002

* , ** Faculty of Architecture, Khon Kaen University, Khon Kaen, 40002 Thailand

Corresponding author E-mail: chayes_s@kkumail.com*

Abstract

Dhammayut Sect of Buddhism and Christianity were introduced to Ubon Ratchathani during the years 1851-1930. The centers of both religions were established not so far apart from each other. The church of Mary Immaculate had been rebuilt several years before the construction of the new ordination hall (sim) of Wat Supattanaram monastery. The investigation of the architectural designs and the meaning of building elements will be an important part in the clearer understanding of these architectures and their contexts. This study was aimed to compare the changes of the ordination hall and the church of Mary Immaculate in the historical context of Ubon Ratchathani by interpretation through the architecture design, decorative elements, symbols in architecture, and the conveyance of the semiotics meanings. The result indicates that the ordination hall of Wat Supattanaram monastery is situated at an auspicious location above the tides of River Mun. It represents the influence of Bangkok architectural style and local characters. The church, on the contrary, was situated on lowland which local people believed was a jungle of fever and a haunted place. The first church building was constructed by applying the local house style. With the later security in terms of manpower and money, the new church was built by using modern materials and techniques of the western architectural style and was larger when compared to the local building. This came with the policy of scientific religious dissemination, showing the overcoming of traditional beliefs of that area. During the same period, the old ordination hall of Wat Supattanaram was in a state of dilapidation. The Abbot Maha Wirawong hence constructed a new ordination hall in a larger size, by having an architect from Bangkok designing and supervising the construction. Its style is an integration of Thai and western architecture with local decoration. The change occurring at the ordination hall of Wat Supattanaram and the Christian church of Mary Immaculate demonstrated the competition for popularity of the local religions through architectural works, the symbols of decorating elements, interior functions and the change of size as well as religious dissemination that attempted to bring modernity to the city of Ubon Ratchathani.

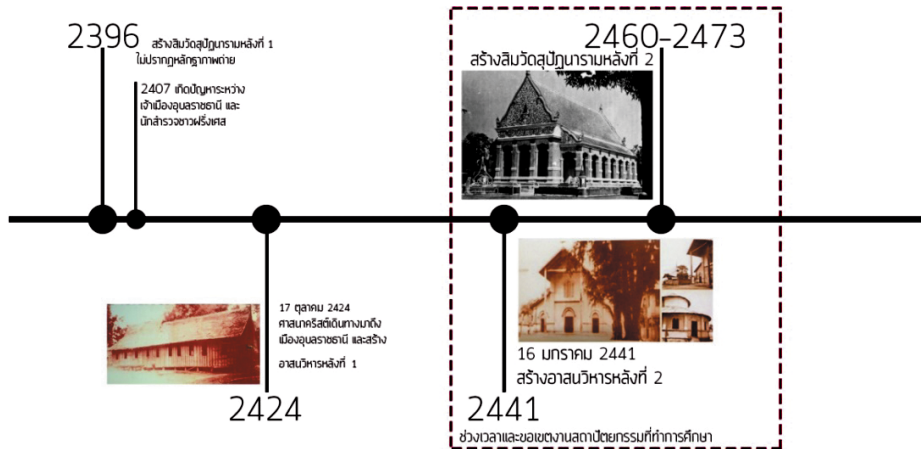
คำสำคัญ: สิม โบสถ์อาสนวิหาร

Keywords: Buddhist ordination hall, Christian Church

บทนำ

การก่อตั้งและการขยายตัวของพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือช่วง (พ.ศ. 2394-พ.ศ. 2473) ส่งผลให้มีการศึกษาพัฒนาการของการเผยแพร่ธรรมยุตตามพื้นที่ต่างๆ ปัญหาและปัจจัยที่ทำให้ธรรมยุตประสบความสำเร็จในการเผยแพร่ และประวัติของกลุ่มพระสงฆ์พื้นเมือง (Thokæow, 1991) สถานภาพพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายและบทบาทของวัดสุปฏิกรรมนารามในฐานะการเป็นศูนย์กลางธรรมยุตอีสาน และศึกษางานสถาปัตยกรรมวัดสุปฏิกรรมนารามที่ส่งอิทธิพลต่อวัดอื่นๆ การเปรียบเทียบแผนผัง รูปแบบ องค์ประกอบทาง รวมทั้ง

การตีความหมายสัญลักษณ์จากองค์ประกอบตกแต่งทางสถาปัตยกรรม (Thongklor, 2013) อีกทั้งมีงานเขียนที่บันทึกประวัติพระสงฆ์ งานสถาปัตยกรรมวัดสุปฏิหารามในฐานะเป็นวัดสำคัญตามหนังสือประวัติศาสตร์ของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้น จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมามีการศึกษาวัดสุปฏิหารามแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลักคือ คือ 1. ศึกษาอิทธิพลวัฒนธรรมยุคและอธิบายลักษณะ รูปแบบ แผนผัง องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม 2. ศึกษาประวัติพระสงฆ์ธรรมยุตอีสานและพัฒนาการของการเผยแผ่ในแต่ละยุคสมัย ในขณะที่ศาสนาคริสต์ก็จะกล่าวถึงการเผยแผ่ศาสนาของมิชชันนารีพัฒนาการของการเผยแผ่ศาสนาที่เชื่อมโยงกับการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกเป็นหลัก

- 1853 Construction of the first ordination hall of Wat Supattanam – no photos available
- 1864 Conflicts between the Governor of Ubon Ratchathani and a French surveyor
- 1917-1930 Construction of the second ordination hall of Wat Supattanam
- 1881 October 17, 1881 Christianity arrived in Ubon Ratchathani; the first Church was constructed.
- 1898 January 16, 1898 The second Church was constructed.
- 1898 The period and scope of architectural works under the study

Figure 1 The period the study was conducted, 1898-1930

Sources: (Bottom left, Bottom right) Adjusted from Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, p. 228 (Top right) Ancient photograph of the Wat Supattanam Sim-Local Information Section of Academic Service Office, Ubon Ratchathani University <http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/esaninfo/?p=21>

ในปี พ.ศ. 2396 สิมวัดสุปฏิหารามหลังแรกได้สร้างเสร็จตามแบบจารีตประเพณีล้านช้าง โดยการอุปถัมภ์ทุนทรัพย์จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาใน พ.ศ. 2460 สิม มีความทรุดโทรมไม่เหมาะสมกับการใช้งาน จึงสร้างสิมหลังใหม่ ซึ่งที่ตั้งไม่ไกลจากที่เดิม (Tit So Uan, 1936, pp. 64-70) มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแตกต่างไปจากความนิยมของท้องถิ่นพ.ศ. 2424 ศาสนาคริสต์ ได้นำบ้านเก่าทรงจั่วแบบท้องถิ่นมาปรับเปลี่ยนเป็นอาสนวิหาร ต่อมา พ.ศ. 2441 ได้เปลี่ยนแบบจากหลังแรกมาเป็นอาสนวิหารหลังที่ 2 (Diocese of the County Ubon Ratchathan, 2014, p. 228) ซึ่งเป็นอาคารขนาดใหญ่สร้างด้วยวัสดุที่คงทนมากยิ่งขึ้น มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก และถือได้ว่าเป็นอาคารที่มีเทคนิควิธีการก่อสร้างที่ทันสมัยต่างจากอาคารท้องถิ่นทั่วไปในเมืองอุบลราชธานี

(Scope of study) Relations between the ordination hall of Wat Supattanaram and the church of Mary Immaculate	(Topic) History, politics, and religions	(Methodology) - Analysis of historical development Movement of religions - Formation of religious buildings based on society, politics, religions and the change of administration
Symbols conveying meanings through architectural decoration Analysis of symbols present in the styles of elements in architectural works in order to interpret semiotics meanings	Architectural works	- Analysis of relationship of the formation of architectural changes - Analysis of the relationship context of the areas related to architectural building and architectural elements: - Plans, sizes, proportions - Interior functions - Elements and decoration

Figure 2 Analytical chart comparing the religious buildings-between Mary Immaculate Church and the ordination hall of Wat Supattanaram

ความเกี่ยวข้องกันของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งสองศาสนาในพื้นที่เมืองอุบลราชธานี นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ถึงความเกี่ยวข้องกันของทั้งสองศาสนา พื้นที่ตั้งงานสถาปัตยกรรม มีความน่าสนใจในการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อขยายองค์ความรู้ของงานสถาปัตยกรรม การช่วงชิงพื้นที่ทางศาสนา และการประนีประนอมทางศาสนาในพื้นที่เมืองอุบลราชธานี ช่วง พ.ศ. 2441-พ.ศ. 2473 โดยช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ศาสนาคริสต์เริ่มเปลี่ยนแปลงอาคารทางศาสนาใหม่จากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบท้องถิ่น มาสู่อาคารแบบฝรั่ง และลัทธิวิเศษนิยมเองก็เปลี่ยนแปลงจากแบบท้องถิ่น มาสู่การรับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมแบบกรุงเทพฯ รวมถึงการใช้พื้นที่ของลัทธิที่ต่างไปจากแบบจารีต

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1.ความสัมพันธ์ระหว่างพระอุโบสถ (สิม) วัดสุปฏิภูมิารามและอาสนวิหารแม่พระนิรมล จุดเริ่มต้นและการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม 2.การปรากฏของสัญลักษณ์ที่แสดงความหมายผ่านองค์ประกอบตกแต่งในงานสถาปัตยกรรม โดยใช้หลักการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรม และสัญวิทยา (Semiology) ผ่านกระบวนการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Sign) และวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่ปรากฏในองค์ประกอบรูปแบบ ในงานสถาปัตยกรรม เพื่อตีความหมายของรูปสัญลักษณ์ (Barthes, 2558, pp. 8-9) การศึกษาใช้การวิเคราะห์พื้นที่ใช้งานทางสถาปัตยกรรมของลัทธิวิเศษนิยม ที่เปลี่ยนแปลงไปจากแบบจารีตท้องถิ่นนิยม ซึ่งสะท้อนแนวคิดสมัยใหม่ของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย และสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของศาสนาทั้งสองผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การใช้งานของอาคารที่ตั้งอยู่ในขอบเขตพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยอ้างอิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญของลัทธิวิเศษนิยม (พ.ศ. 2394-พ.ศ. 2478) หลังที่ 2 และอาสนวิหารแม่พระนิรมล (พ.ศ. 2439-พ.ศ. 2441) หลังที่ 2 จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมของทั้งสองศาสนาจะคาบเกี่ยวช่วงระยะเวลาที่นาน เนื่องจากการก่อสร้าง ลัทธิ วิเศษนิยมหลังที่ 2 มีช่วงระยะเวลาของการสร้างแล้วเสร็จที่นานกว่าปกติ

ประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี : การเผยแผ่ศาสนาพุทธแบบธรรมยุติกนิกายและศาสนาคริสต์

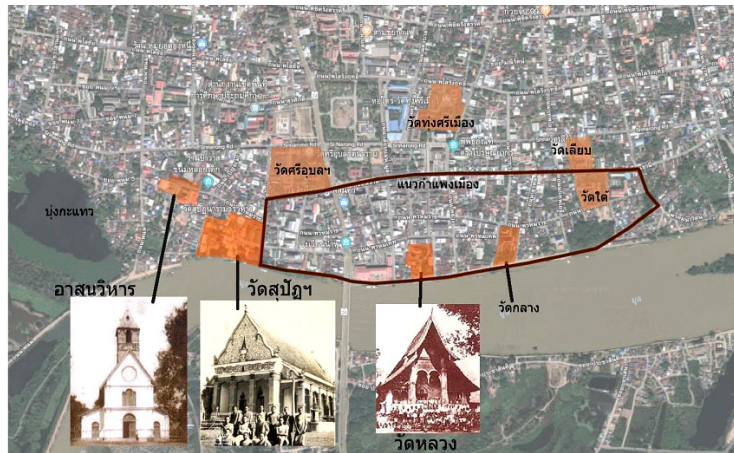

Figure 3 Boundaries of Wat Supattanam and Church of Mary Immaculate, the former waterway of Ubon Ratchathani moat (Adjusted from Google map)

Sources: (Left) Adjusted from Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, p. 28

(Middle) Academic Service Office, Ubon Ratchathani University, <http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/picture/?p=492>

(Right) Photograph of the former church, a copy from the Royal Temple

เมืองอุบลราชธานีเดิมเป็นที่ตั้งถิ่นฐานที่สำคัญของชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ พระประทุมราชสุริยวงศ์ (คำผง) สืบเชื้อสายจากกลุ่มพระวอพระตาเป็นผู้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี พ.ศ. 2329 ได้ย้ายจากบ้านคูบ้านแกมมาตั้งเมืองใหม่ที่บ้านห้วยแจระแม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะบ้านห้วยแจระแมขึ้นเป็น เมืองอุบลราชธานี เจ้าเมืองพร้อมญาติสร้างวัดหลวงเป็นวัดแรก การปกครองยังเป็นแบบจารีตล้านช้าง โดยมีคณะอาญาสี่เป็นผู้ดูแล (Wiphakphochanakit, 2014, pp. 198-309)

หลังจากพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายถูกสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการโดยรัชกาลที่ 4 ช่วง พ.ศ. 2394-พ.ศ. 2411 ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์อย่างดีจากชนชั้นปกครองสยาม ในขณะที่ประเทศเริ่มประสบปัญหา การล่าอาณานิคมอีกทั้งการเข้ามาของศาสนาคริสต์ที่มียะเยาะแยะแฉ่ง ศาสนาคริสต์ได้รับการเผยแผ่ออกเป็นอย่างมาก ทั้งจำนวนคนและโบสถ์ตามชุมชน หลังจากการทำสัญญาทางการค้าในปี ค.ศ. 1856 (พ.ศ. 2399) ฝรั่งเศสสามารถเดินทางเผยแผ่ศาสนาไปทั่วราชอาณาจักรสยามโดยมีหนังสือสำคัญของกงสุลฝรั่งเศส มีสิทธิสร้างโบสถ์ โรงเรียน โรงพยาบาล หรืออาคารศรัทธาอื่นๆ ได้อย่างอิสระโดยปฏิบัติตามกฎหมายสยาม (Naruepiti, 1999, pp.14-268) แห่ง การดังกล่าวทำให้รัชกาลที่ 4 เห็นความสำคัญของการขยายวัดธรรมยุตไปตามหัวเมืองต่างๆ เสมือนเป็นตัวแทนของ กษัตริย์ที่เข้าไปสอดส่องความเป็นไปของบ้านเมือง ในสภาวะการล่าเมืองขึ้น โดยมีพระราชโองการให้ พระพรหมราช สุริยวงศ์ (กุทอง) เจ้าเมืองอุบลราชธานี และพระสงฆ์ชาวอุบลราชธานีที่เข้ามาเรียนพระปริยัติธรรมที่กรุงเทพฯ ในสมัยนั้น ไปสร้างวัดขึ้นที่เมืองอุบลราชธานี (Wiphakphochanakit, 2014, p. 112) บริเวณทิศเหนือเมืองริมฝั่ง แม่น้ำมูล พระราชทานนามว่า “วัดสุปฏิหาราม” โดยเปิดสอนวิชาภาษาบาลี ภาษาไทย (Tit So Uan, 1936, pp. 20-21)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วง พ.ศ. 2411-พ.ศ. 2453 ศาสนาคริสต์เผยแผ่ออกไปตามหัวเมือง ในปี ค.ศ. 1881 (พ.ศ. 2424) พระสังฆราชหลุยส์เวย์ (Jean Loius Vey) ประมุขปกครองมิสซังคาทอลิกทั้งในสยามและลาว ได้ส่งบาทหลวงกองสัตยวง บัปติสต์โพรดอม (Onstant Jean Prodhome) และบาทหลวงเซเวียร์เกโก (Xaxier Guego) คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (MED) มาที่เมืองอุบลราชธานี (Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, p. 23) เจ้าเมืองได้มอบที่ดินทางทิศตะวันตกให้คณะบาทหลวงได้อยู่อาศัย ที่ดินมีลักษณะเป็นบึง (หนอง, บึง) เคยมีคนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี่มาก่อน แต่ย้ายออกไปเพราะอยู่กลางป่า แหล่งน้ำไม่สะอาด และเกิดโรคระบาดผู้คนเจ็บป่วยล้มตาย มีชื่อเรียกว่า “บึงกะเทว” การตั้งคริสตจักรในเมืองอุบลราชธานีระยะแรกมีกลุ่มคนถวายเป็นสัตบุรุษคือผู้ที่เข้ารับโดยเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ เป็นรุ่นแรกๆ ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาค้าขายและตั้งหลักแหล่งในเมืองอุบล (Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, pp. 20-26)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดการปฏิรูปการปกครองตามหัวเมืองเพื่อป้องกันประเทศจากภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคม ข้าหลวงถูกส่งมาเพื่อปกครองตามหัวเมือง พระพุทธศาสนาแบบกรุงเทพฯ ทั้งธรรมยุตและมหานิกายมีความสำคัญขึ้นเป็นอย่างมาก ในฐานะเป็นเครื่องมือของรัฐในการปลุกกระตมและสร้างความผูกพันของคนพื้นเมืองกับกรุงเทพฯ (Srihaban, 1900, p. 39) หลังการประกาศพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ ร.ศ.121 รัฐอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยและบาลีได้อย่างถูกต้อง และได้รับพระราชทานค่าบำรุงจากรัฐ Chaiwanitchaya & Hemanak, 2013, p. 110) ความสำเร็จของรัฐในการให้พระสงฆ์ท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษา โดยถูกดึงเข้ามาในระบวรราชการและต้องยอมรับการสนับสนุนจากรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Hantrakun & Pornkamipisai, 1984, pp. 30-31) ในขณะที่พระพุทธศาสนาแบบไทย เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเมืองอุบลราชธานี รวมถึงจิตสำนึกความเป็นชาติไทย ผ่านการเรียนการสอนภาษาไทย ทำกับคนท้องถิ่นมีความรู้สึกเป็นคนไทยมากขึ้นภายใต้อำนาจรัฐอย่างเป็นทางการและต้องยอมรับการสนับสนุนจากรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Hantrakun & Pornkamipisai, 1984, pp. 30-31) ในขณะที่พระพุทธศาสนาแบบไทย เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเมืองอุบลราชธานี รวมถึงจิตสำนึกความเป็นชาติไทย ผ่านการเรียนการสอนภาษาไทย ทำกับคนท้องถิ่นมีความรู้สึกเป็นคนไทยมากขึ้นภายใต้อำนาจรัฐอย่างเป็นทางการและต้องยอมรับการสนับสนุนจากรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Hantrakun & Pornkamipisai, 1984, pp. 30-31) ในขณะที่พระพุทธศาสนาแบบไทย เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเมืองอุบลราชธานี รวมถึงจิตสำนึกความเป็นชาติไทย ผ่านการเรียนการสอนภาษาไทย ทำกับคนท้องถิ่นมีความรู้สึกเป็นคนไทยมากขึ้นภายใต้อำนาจรัฐอย่างเป็นทางการและต้องยอมรับการสนับสนุนจากรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Hantrakun & Pornkamipisai, 1984, pp. 30-31)

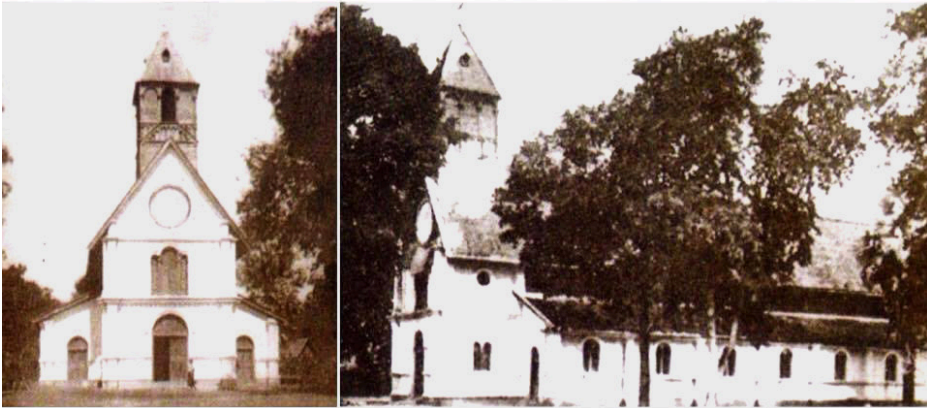
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: อาสนวิหารแม่พระนิรมล

Figure 4 The first building of the church (1881)

Source: Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, pp. 26-27

วันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1881 (พ.ศ. 2424) อาสนวิหารหลังที่ 1 ได้ถูกสร้างขึ้น ซึ่งคณะบาทหลวงได้ซื้อบ้านทรงลาวใต้ถุนสูงมาก่อนสร้างและดัดแปลงรูปแบบให้เหมาะสมกับพิธีกรรม เป็นอาสนวิหารหลังแรก ในขณะนั้นมีกลุ่มศาสนิกชน 30 คน (Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2011, pp. 20-21)

Figures 5, 6 (Left and right) The second building of the church

Source: Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, p. 28

การก่อสร้างอาสนวิหารหลังใหม่อย่างจริงจังจึงเริ่มขึ้น โดยการร่วมแรงกันของชาวบ้านบุงกะแหว ในขณะนั้น ในบ้านบุงกะแหวมีโรงเตาเผาอิฐและโรงเผากระเบื้องซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มชาวนวน การก่อสร้างเป็นไปด้วยความล่าช้า เนื่องจากช่างไม้ช่างปูนฝีมือดี มีเพียงอย่างละคน แต่ชาวบ้านก็จับกลุ่มผลัดเปลี่ยนกันช่วยช่างในการก่อสร้าง โดยมีลักษณะการผลิตเป็นแบบอุตสาหกรรม (Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, p. 28) อาสนวิหารหลังที่ 2 สร้างเสร็จในวันที่ 16 มกราคม ค.ศ. 1898 (พ.ศ. 2441) มีขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 28 เมตร เป็นอาคารรูปแบบอย่างฝรั่ง ลักษณะอาคารก่ออิฐฉาบปูน มีหน้าต่างบานทำด้วยไม้ ด้านบนเป็นวงโค้ง ส่วนหน้าบันเป็นหน้าต่างแบบ “หน้าต่างกลม” (Rose window) ที่เป็นที่ยิยมในการประดับโบสถ์คริสต์ อาสนวิหารจึงเป็นอาคารขนาดใหญ่หลังแรกในเมืองอุบลราชธานี วิวัฒนาการของการออกแบบ การวางผังอาคาร และการใช้สัญลักษณ์ โดยมีการรวบรวมรูปแบบสถาปัตยกรรมศาสนาคริสต์ แบบตะวันตกและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น นอกจากนี้พบว่า ความต้องการใช้พื้นที่เพิ่มมากขึ้น การมีส่วนร่วมในการใช้งาน (function) ที่หลากหลายขึ้น รวมไปถึงความเข้าใจต่อภูมิอากาศของผู้ออกแบบ พฤติกรรมของผู้ใช้งาน พิธีกรรมทางศาสนาและพฤติกรรมการใช้งาน

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: สิมวัดสุปฏิญนาราม

สิมหลังใหม่สร้างขึ้นในสมัยพระพรหมมุนี (ติสโส อ้วน) เป็นเจ้าอาวาสวัดและผู้อำนวยการสร้าง พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ (กสสโป ไข) ผู้เป็นช่างอำนวยการสร้าง และหลวงสถิตพิมาณกาล (ชวน สุปิยพันธ์) ผู้ออกแบบเขียนแปลน มีขนาดใหญ่และสิ้นเปลืองทรัพยากรเป็นจำนวนมาก อีกทั้งวัสดุต่างๆ ก็ไม่ได้เอื้ออำนวยเหมือนการก่อสร้างในกรุงเทพฯ พระพรหมมุนีจึงเสนอให้ตั้งโรงงานขึ้นเพื่อผลิตวัสดุในการก่อสร้าง มีส่วนงานปั้นอิฐ งานซ่อมสีข้าว ส่วนช่างไม้แล้วตั้งกรรมการสงฆ์ของวัดดูแล ในการตั้งกองช่างดังกล่าวมีการสอนกลึงไม้ เขียนแปลนก่อสร้าง สอนวิชาปั้นและก่อเตาเผาอิฐ โดยเริ่มการเตรียมการตั้งแต่ พ.ศ. 2460 เรื่อยมา เมื่อวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างมีความพร้อมจึงเริ่มสร้าง สิม หลังใหม่อย่างจริงจัง ในปี พ.ศ. 2463 สร้างเสร็จใน พ.ศ. 2473 ส่วนดาวเพดานติดเสร็จ ใน พ.ศ. 2478 (Tit So Uan, 1936: 67-70)

สิมหลังที่ 2 ของวัดสุปฏิญนารามมีแผนผังเป็นแนวแกน โดยมีถนนตัดกับแนวแกนของพระอุโบสถ ซึ่งบริเวณแกนที่ตัดกันอยู่ด้านหน้าจึงมีพื้นที่เป็นที่โล่งมากขึ้น สามารถรองรับการทำกิจกรรมสำคัญต่างๆ ในเมืองอุบลราชธานีได้

(Thongklom, 2013, p. 141) ผังพื้นที่พระอุโบสถวัดสุปฏิญนาราม วางแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าตั้งฉากกับแม่น้ำมูล เป็นอาคารที่มีเฉลียงโดยรอบ ขนาด 20x34 เมตร สูงจากพื้นถึงข้อฟ้าห้วนาค 22 เมตร ด้านยาวแบ่งเป็น 7 ห้องเสา ด้านกว้างแบ่งเป็น 5 ห้องเสานับเฉลียงด้วย เฉลียงโดยรอบกว้างประมาณ 3 เมตร ด้านหน้าและด้านหลังอาคาร เพิ่มความกว้างของเฉลียงเข้าไป กลายเป็นชานยื่นทั้งด้านหน้าและหลังกว้างประมาณ 5.5 เมตร

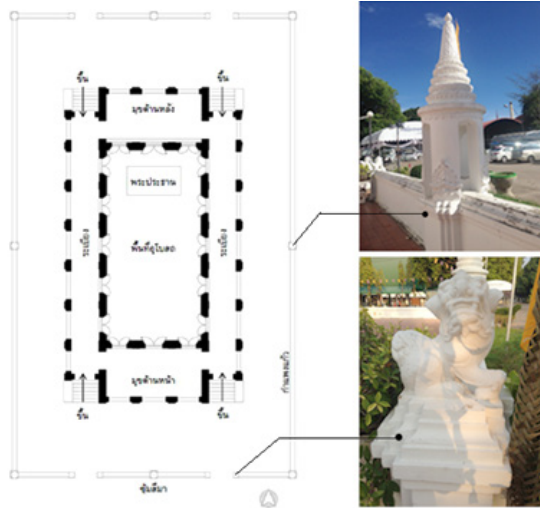

Figure 7 Floor plan of Kamphaeng Kaew Wall area, Sima Archway, A Chinese doll at Wat Supattanaram
Source: Thongklom, 2013: p.142

แผนผังเขตพัทธสีมาของสิม มีขนาด 30x 51 เมตร ตามแนวกำแพงแก้ว มีทางเข้าออกทั้งหน้าและหลังเป็นเสมาแผ่นแบน ตั้งอยู่ในซุ้มสีมากลมยอดรูปทรงเจดีย์ทรงระฆัง โดยซุ้มสีมาที่วัดสุปฏิญนารามนี้วางตามยาวตอนมุม ตั้งอยู่ทุกมุมและกึ่งกลางทุกด้าน มีสีมาทั้งหมด 8 ซุ้ม ตั้งอยู่บนแนวกำแพงแก้วซึ่งเป็นระเบียบที่ได้รับอิทธิพลมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 ชั้นฐานมีผังสี่เหลี่ยมย่อมุม ความสูงเท่ากำแพงแก้ว 1.20 เมตร ส่วนกลางใช้บรรจุเสมา โดยเจาะช่อง 4 ด้าน ทำเป็นโค้งกรอบหน้านาง ล้อกับช่องเปิดของพระอุโบสถวัดสุปฏิญนาราม ที่มุมล่าง ประดับกลีบบัวหงายคล้ายรัดไว้ทั้ง 4 มุม ยอดซุ้มลักษณะได้รับการผสมผสานจากมหาสีมาชั้นนอก วัดโสมนัสวิหาร ที่มีลักษณะผังกลมรูปทรงคล้ายเจดีย์ทรงระฆังผสมปราสาทแบบรัตนโกสินทร์ (Thongklom, 2013: p. 167)

ลักษณะสิม หลังคาจั่วไม่ซ้อนชั้น มีหลังคาปีกนกเป็นชั้นลดด้านข้าง ชายคายื่นออกมาเล็กน้อยระยะเท่ากับชั้นที่ซ้อนต่อขึ้นมาจากหัวเสา หลังคามีหน้าบันแบบไม่มีชไรรหน้าจั่ว เครื่องประดับหลังคาใช้เครื่องลายงแบบลำตัวนาค ข้อฟ้าและหางหงส์เป็นหัวนาค หน้าบันก่ออิฐเป็นแผงจั่วเต็ม ไม่มีชไรรหน้าจั่ว และยังมีการสร้างสรรคลักษณะของศิลปกรรมขึ้นมาจนกลายเป็นแบบแผนเฉพาะของรัชกาลที่ 4 คือลักษณะการใช้เครื่องหมายแทนพระองค์คือตรามงกุฏ เป็นลวดลายประดับประกอบลงบนลายหน้าบัน ซุ้มหน้าต่าง ฯลฯ (Chirathatsanakun, 2004, p. 8) ลักษณะการใช้เครื่องหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นนัยยะของช่วงเวลาที่ทำให้รู้ถึงผู้สร้าง หรืออาจเรียกได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญในสิ่งที่เป็นความจริงให้คงไว้ด้วยหลักฐานที่แน่นอน แสดงความเป็นเจ้าของอันมนุษย์ทั่วไปสัมผัสได้ และยังเป็นระเบียบที่สืบทอดในรัชกาลต่อมา ในขณะที่แนวคิดแบบทวารวาก็ไม่ได้สูญหายไป (Sængaramringrote, 1993, p. 316)

แต่ลักษณะหน้าบันวัดสุปฏิภูมิรามมีความต่างออกไป รูปปั้นนูนสูงทรงสถูปเจดีย์แบบลังกา¹ ที่ประดิษฐานตรงกลางเป็นประธานของหน้าบัน และออกแบบโดยวิธีผูกเป็นลายเถารายล้อมภาพตามเงื่อนไขของพื้นที่ ที่ล้อมตามเส้นรอบรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว สัญลักษณ์ทรงสถูปเจดีย์ดังกล่าวไม่เคยปรากฏการสร้างบนหน้าบันมาก่อน การปรับเปลี่ยนรูปแบบสัญลักษณ์หน้าบันจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งพระสถูปเจดีย์บนหน้าบัน สิม ดังกล่าวที่ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาแท้บริสุทธิ์ของธรรมยุติกนิกาย โดยเทคนิคการปั้นแบบนูนสูงลอยเด่นออกมา เปรียบประหนึ่งได้ประดิษฐานเจดีย์กลมตามแนวแกน เป็นไปตามคติความเชื่อของธรรมยุติกนิกายในกรุงเทพฯ (Thongklom, 2013, pp. 147-148)

Figures 8-11 Lanka-style pagoda symbols at the front gable, head of pole, Naga head, elements seen from sideway of the ordination hall, Wat Supattanam

พระสถูปเจดีย์ในแง่ของความหมายนั้นเป็นตัวแทนของพระธรรมจักร ซึ่งเป็นเครื่องเปรียบเทียบให้เข้าใจธรรมะในฐานะเป็นกฎจักรวาล พระสถูปเจดีย์เป็นเครื่องหมายแสดงเสียงแห่งธรรม สำหรับรูปทรงและลักษณะสัดส่วนของพระสถูปเจดีย์คือการถ่ายทอดคำสอนที่เป็นนามธรรมให้ออกมาในรูปธรรมที่มองเห็นและจับต้องได้ (Sanaotkrat, 1998, p. 433) สถูปเจดีย์จึงเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งที่คนทั่วไปสามารถที่จะรับรู้สัมผัสได้ แต่เมื่ออยู่ในบริบทในท้องถิ่นสัญลักษณ์พระมหากษัตริย์ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจในกลุ่มของคนพื้นเมืองได้ อีกทั้งการสร้าง สิม หลังใหม่ก็ดำเนินไปโดยกลุ่มพระสงฆ์และราษฎร ไม่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์อย่างเริ่มแรก อีกทั้งตราพระมหากษัตริย์ยังมีลักษณะเฉพาะของการนำไปใช้ หากไม่ได้รับพระราชทานก็เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับพระเกียรติ การเลือกตราพระสถูปเจดีย์จึงสะท้อนแนวความคิดในการใช้สัญลักษณ์พุทธศาสนาแทนตราพระมหากษัตริย์ตามคตินิยมของธรรมยุต ที่สร้างโดยรัชกาลที่ 4

ลักษณะลายปูนปั้นเป็นลายเถาประดับทั่วทั้งผืนหน้าบัน ทั้งด้านหน้าและหลังมีลักษณะเป็นคานคองสองรองรับหน้าบันประดับลายปูนตกแต่งแบบสมมาตร กึ่งกลางเป็นเทพพนม ส่วนหน้าบันบริเวณปีกนกคลุมเฉลียงด้านข้างประดับปูนปั้นลายเถาเช่นกัน ส่วนหน้าบันนี้ถูกรองรับด้วยฐานที่มีลักษณะป้านออกเป็นระเบียงที่วางทับกันขึ้นไป การจัดองค์ประกอบลายแบบก้านขดพบว่าเป็นลักษณะที่นิยมใช้ในหน้าบันในรัชกาลที่ 4 มากที่สุด (Thongklom, 2013, pp. 148-154) ผนังอาคารประดับด้วยเสาอิง ตกแต่งหัวเสาด้วยกลีบบัวซ้อนสองชั้นรองรับด้วยฐานรับหัวเสาอิทธิพลตะวันตก มีลักษณะกลีบบัวแบบรัตนโกสินทร์ซึ่งตกแต่งด้วยปูนปั้น รายละเอียดถูกลดทอนไปมาก ตั้งบนฐาน

¹ สถูปกับเจดีย์ มีความหมายเหมือนกันคือ ที่บรรจุอัฐิที่ควรบูชาหรือสิ่งอื่นที่ควรบูชา ในที่นี้ผู้ศึกษาขอใช้คำว่าสถูปเจดีย์ (Nindach, 1998, p. 5) สถูป มาจากคำบาลีว่า อุปะ คือมูลดินเป็นกอง (Paknam, 1986, p. 2) พระสถูปทำหน้าที่สำคัญ 3 ประการ 1.พระสถูปเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า หรือสัญลักษณ์อื่นๆ ของพระพุทธองค์ 2.พระสถูปเป็นสิ่งเวียนสถานประการหนึ่งของพระพุทธเจ้า 3.พระสถูปเป็นสิ่งก่อสร้างเพื่ออุทิศในพระศาสนา (Sanaotkrat, 1998, p. 415)

อย่างตะวันตกที่ประดับด้วยเส้นลวดลายม้วนขึ้น ลักษณะคล้ายปลายม้วนของยอดด้าหรือคือพุกษา ลักษณะม้วนนี้ได้รับอิทธิพลจากการประดับอิทธิพลแบบตะวันตก ช่วงระยะนับจากพื้นขึ้นมา หนึ่งในสามส่วนมีชุดเส้นคาคในทูลเสาอิงด้านนอก ช่องเปิดที่ระเบียงโดยรอบพระอุโบสถทำเป็นโค้งกรอบหน้านาง ลักษณะโค้งแข็งตรง อาจเป็นผลจากการแพร่เข้ามาของกระดาศดารางกราฟเป็นระบบพิกัด โดยเฉพาะของช่างเทคนิคชาวตะวันตก มีฐานรองหัวเสารับโค้งกรอบหน้านาง แต่ไม่มีการประดับตกแต่งที่โค้งกรอบหน้านางใดๆ ด้านล่างทำเป็นราวระเบียงทำเป็นเส้นคาคยาวตลอดรอบพระอุโบสถ มีขนาดหนาใหญ่เกินพื้นที่ช่องว่างที่ติดตั้งลูกมะหวดจึงดูสั้น ซึ่งการใช้ลูกมะหวดประดับในช่องเปิดที่ต่อเนื่องเป็นจังหวะ นิยมสร้างในอาคารแบบตะวันตกในกรุงเทพฯ เริ่มมีอิทธิพลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ซึ่งกรอบหน้านางนั้นเป็นลักษณะของไทยที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่องเช่นอาคารภายในวัด

Figures 12-15 Chief Buddha Image inside, windows and stucco pattern of the upper part of the door and window, outside corridor passage of the ordination hall, Wat Supattanaram

ลิม เลือกใช้ประตูแทนหน้าต่างจึงทำให้มีช่องเปิดมาก ที่ผนังด้านสกัดมีประตู 3 บาน บานกลางมีขนาดใหญ่กว่าบานอื่นๆ เหนือประตูทุกบานทำช่องลมรูปธรรมจักรที่ตกแต่งด้วยปูนปั้นลายพุกษาล้อมธรรมจักร เหนือขึ้นไปมีสัญลักษณ์มหาอุณาโลมมหาอุณาโลมคือสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุตที่ใช้รูปแบบเดียวกันกับตรารัชกาลที่ 4 และยังปรากฏตราอุณาโลมในพระราชลัญจกรพระบรมราชโองการ (องค์ใหญ่) และ (องค์น้อย) ซึ่งมีความหมายเป็นประกาศิตประดุจ “โองการ” ของพระมหากษัตริย์ (Sumjinda, 2014, pp. 97-101) อุณาโลมและธรรมจักรถือเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายโดยตรงถึง พระพุทธศาสนา ธรรมจักรและอุณาโลมจึงต้องการสื่อความหมายของธรรมยุต ซึ่งเป็นศาสนาแบบใหม่จากกรุงเทพฯ ที่ปักหลักอย่างมั่นคงในเมืองอุบลราชธานีด้วย อุณาโลมยังอาจจะมีหมายถึงสัญลักษณ์ที่แสดงการอยู่ภายใต้พระราชอาณาจักรของสยามหรือการอยู่ในความดูแลและการอุปถัมภ์ของพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุต นัยยะของอุณาโลมยังหมายถึงการอยู่ภายใต้พระราชอาณาเขตการปกครองของรัฐ เหนือขึ้นไประดับเดียวกับหัวเสา มีช่องลมเพื่อระบายอากาศ จะเห็นว่าสิมวัดสุปัฏนารามออกแบบให้มีการระบายอากาศเป็นอย่างดี เมื่อช่องเปิดต่างๆ รวมเข้ากับความสูงของอาคารทำให้ภายในสิมโอโดง การที่ลิมเป็นโถงโล่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการปรับให้พื้นที่มีลักษณะเอนกประสงค์คล้ายกับหอแจกในวันฉัตรท้อถิ่น ซึ่งประเด็นนี้มีความแตกต่างอย่างมากเฉพาะสิมท้อถิ่นที่มีการใช้งานเฉพาะกิจกรรมของสงฆ์เท่านั้น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 4 ศืบหล่อด้วยโลหะขัดเงา ไม่ปิดทองประดิษฐานเป็นพระประธานในสิมวัดสุปัฏนาราม องค์พระประธานถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของสิม เปรียบเสมือนองค์ประธานในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเทียบเท่าองค์พระพุทธรูป การที่พระพุทธรูปมีรูปแบบศิลปะแบบไทย

Figures 16-18 Stairway, foundation elements, lion sculpture and corridor passage of the ordination hall, Wat Supattanam

ส่วนฐานเป็นฐานสิงห์ที่ประยุกต์ใหม่โดยผู้ออกแบบจึงมีระเบียบต่างไปจากประเพณีเดิม ลักษณะรูปแบบฐานมีลักษณะพัฒนามาจากฐานสิงห์ คล้ายกับฐานหอสมุทวชิราวุธ (ตึกแดง) บริเวณบันไดขึ้นพระอุโบสถต่อแนวชั้นฐานมาเพื่อรองรับสิ่งโตเฝ้าทางขึ้น ลักษณะนั้นคล้ายอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ลักษณะที่ปรากฏจึงมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การปรับเปลี่ยนรูปแบบลักษณะสิ่งโตตามแบบฝรั่งแทนการใช้แบบประเพณีหรือแบบสกุลช่างลาว แสดงถึงการผสมผสานและเลือกสรรรูปแบบของประติมากรรมที่ต่างออกไป เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงอำนาจที่เฝ้ารักษา ลิม ที่คณะสงฆ์ธรรมยุตไม่ได้ยึดติดกับความเป็นประเพณีดั้งเดิม สะท้อนคุณลักษณะความเป็นธรรมยุตเปรียบดั่งกับศาสนาที่มีความสากลผ่านงานประติมากรรม เทียบเท่าศาสนาคริสต์ และศาสนาอื่นๆ ด้วย ลักษณะสิ่งโตหมอบแบบฝรั่งเฝ้าหน้าประตูทางขึ้น ลิม ยังสะท้อนสัญลักษณ์แสดงการเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุต เปรียบเสมือนสิ่งโตแบบฝรั่งเป็นตัวแทนของคริสต์ศาสนาซึ่งในอุดมคติของคนพื้นเมืองคือศาสนาของชาติตะวันตก

วิเคราะห์: การเมืองศาสนาระหว่าง ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ภายใต้ประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี

พระพุทธศาสนาแบบกรุงเทพฯ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางปฏิบัติ และเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีด้วยลักษณะร่วมทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนพื้นเมืองอยู่แล้ว ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของกรุงเทพฯ ในเมืองอุบลราชธานีได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดี ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังทรงพระราชทานเงินในการสร้างวัดและให้ความสำคัญต่อพระเถระเมืองอุบลราชธานี โดยเลื่อนยศให้ดำรงตำแหน่งสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ในเมือง ในขณะที่การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในเมืองอุบลราชธานีระยะแรกเป็นไปด้วยความลำบาก ส่วนใหญ่เน้นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ พื้นที่สร้างอาสนวิหารตลอดจนที่พักอาศัยอื่นๆ ถึงอย่างไรก็ตามงานในส่วนนี้ก็เป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากแรงงานมีจำนวนน้อย แต่การเผยแผ่ของคริสต์ศาสนาในเมืองอุบลราชธานี ก็ได้ปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชัดเจน เช่น บ้านทรงลาวถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นอาสนวิหารที่ใช้ประกอบศาสนกิจ

ศาสนาคริสต์ถูกต่อต้านจากคนในท้องถิ่นเพราะถูกมองว่าเป็นศาสนาของฝรั่ง ภายหลังจากสยามเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) ตามสนธิสัญญา ร.ศ.112 การเสียดินแดนในครั้งนี้ทำให้คนสยามเกลียดและกลัวอังกฤษกับฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบาทหลวงฝรั่งเศส และคริสตชนทั่วประเทศ ในเขตหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือคริสต์ศาสนาได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก เนื่องจากฝ่ายปกครองเป็นผู้ริเริ่มยุยงให้ประชาชน

เกลียดฝรั่งและศาสนาฝรั่ง (Naruepiti, 1999, pp. 37-38) การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเมืองอุบลราชธานีถือว่าเป็นอุปสรรคกับปัญหาหลายๆ ประการ ความไม่คุ้นเคยกับเชื้อชาติภาษา และไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของคนพื้นเมือง ทำให้ศาสนาคริสต์เข้าถึงคนพื้นเมืองได้ยาก ทั้งคติท้องถิ่นยังถือธรรมเนียมการบวชเรียนของสามเณรตั้งแต่เยาว์ และเมื่ออายุครบยี่สิบปีแล้วต้องบวชเป็นภิกษุ หลังจากกลับมาสู่ประชาชนปกติย่อมมีความผูกพันกับวัดและพุทธศาสนามาแต่เดิม อีกทั้งพระพุทธรูปยังสอดคล้องกับ ฮีต 12 คอง 14 ที่ถือได้ว่าเป็นกรอบขนบธรรมเนียมประเพณีของคนพื้นเมืองที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ต่างจากศาสนาคริสต์ที่ยังมีภาพลักษณ์ความเป็นศาสนาของชาติตะวันตก คนสยามจึงมองบาทหลวงเสมือนเป็นตัวแทนของกษัตริย์ฝรั่งที่ใช้ศาสนาบังหน้า (Palekua², 2006, pp. 529-530) ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะถูกโยงเข้ากับปัญหาการเมือง เพราะสยามในช่วงเวลานั้นประสบกับภัยจากการล่าเมืองขึ้นของชาติตะวันตก อีกทั้งประเพณีและวัฒนธรรมที่บาทหลวงนำมาเผยแพร่ นั่นไม่ได้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้นการไม่ยอมดัดแปลงของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมสยาม ทำให้คนสยามทั่วไปเห็นว่าการนับถือศาสนาคริสต์เป็นการละทิ้งประเพณีดั้งเดิม (Khomdee, 1986, p. 99) กลุ่มคนที่นับถือศาสนาคริสต์ช่วงแรกในเมืองอุบลราชธานี จึงเป็นกลุ่มคนญวนที่เข้ามาค้าขาย ซึ่งรู้จักวัฒนธรรมฝรั่งมากกว่าคนพื้นเมือง (Diocese of the County Ubon Ratchathani, 2014, p. 23)

การนับถือศาสนาคริสต์ของคนพื้นเมืองและคนสยามค่อนข้างน้อยหรืออาจจะไม่มีเลย ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ช่วง พ.ศ. 2394-2453 ศาสนาคริสต์ไม่เป็นที่นิยมของกลุ่มคนทั่วไปแต่กลับได้รับความนิยมจากคนกลุ่มคนญวน และทาสที่บาตรหลวงได้ตัวมาเพื่ออุปถัมภ์ ในขณะที่คนพื้นเมืองอุบลราชธานีและกลุ่มคนสยามยังมีความผูกพันกับพระพุทธรูป โดยเฉพาะศาสนาแบบไทยที่เข้ามาเมื่อทิพทูลทั้งกลุ่มพระเถระ เจ้านายพื้นเมือง และข้าราชการที่ส่วนกลางส่งมาปกครองเมืองอุบลราชธานี การเผยแพร่ศาสนาสะท้อนสัญญาณทางสังคมอย่างชัดเจนว่าศาสนาพุทธได้รับความนิยม เนื่องด้วยเป็นศาสนาที่สัมพันธ์กับกลุ่มคนมาแต่เดิมอีกยังได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้านายและพระมหากษัตริย์เป็นอย่างดี ในขณะที่ศาสนาคริสต์เผยแพร่ศาสนาด้วยความลำบากหลายอย่าง ทั้งกำลังคน สถานที่ตั้ง วัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างอาคารทางศาสนา และที่สำคัญคือหลักธรรมคำสอนที่ต่างไปจากประเพณีของคนสยามและคนพื้นเมือง ถึงอย่างไรก็ตามศาสนาคริสต์ยังได้รับการอุปถัมภ์เป็นอย่างดีจากรัฐบาลฝรั่งเศสในการใช้ศาสนาเป็นกรอบกำบังเพื่อที่จะเข้ามาเมื่อทิพทูลและบทบาทในเมืองอุบลราชธานี ผ่านการแสดงตนเป็นผู้อุปถัมภ์คนยากไร้ การได้ตัวทาสมาอุปการะ สนับสนุนการรักษาพยาบาลด้วยหลักวิทยาศาสตร์ ตลอดจนพยายามทำความเข้าใจ โรคระบาด โดยตั้งอาสนวิหารในพื้นที่ที่ไม่ดีที่สุดของเมืองเพื่อแสดงให้เห็นว่าอำนาจของศาสนาคริสต์สามารถทำลายพื้นที่ความเชื่อเรื่องผี และขจัดโรคภัยไปได้ นอกจากความสำเร็จของการตั้งอาสนวิหารและการเผยแพร่ศาสนาฝรั่งยังสามารถตั้งกุสุลากรเพื่อดูแลคนในบังคับเป็นผลสำเร็จ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์พยายามดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ทั้งกระบวนการเผยแพร่ศาสนา และปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อให้เป็นที่ยอมรับกับคนโดยทั่วไป

วิเคราะห์อาสนวิหารแม่พระนิรมล และ ลัทธิปฏิรูปธรรม ในบริบทเมืองอุบลราชธานี

การเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรม: เปรียบเทียบสัญลักษณ์และการตีความหมายเชิงสัญลักษณ์

งานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นสะท้อนความคิดและอัตลักษณ์ของศาสนาคริสต์ ด้วยวัสดุเทคนิคการก่อสร้างลักษณะรูปแบบอาคารที่สัมพันธ์กับการใช้สอย ซึ่งจากการศึกษาอาสนวิหารนั้นเน้นการศึกษาจากภาพถ่าย แต่จาก

² ฉิ่ง-บัพติสต์ ปาลเลกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) สังฆนายกคณะมิสซังโรมันคาทอลิกประจำประเทศสยาม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 อาศัยอยู่ในประเทศสยามในระยะแรกถึง 24 ปี

ภายนอกจะเห็นได้ว่า อาสนวิหารแม่พระนิรมลมีลักษณะของหอรระซังขนาดใหญ่และสูง ลักษณะหอรระซังดังกล่าวตอบสนองการใช้งานในด้านศาสนา คือ ใช้บอกเวลา บอกเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ในเวลาเที่ยงและเย็นจะมีการตีระฆังเพื่อบทธวดภาวนา รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาสนวิหารแม่พระนิรมลหลังที่สองคำนึงถึง ปัจจัยลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพอากาศแบบร้อนชื้น ฝนตกชุก ถึงแม้จะนำรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกซึ่งอยู่ในสภาวะแบบอากาศแห้งและหนาวเย็นมาสร้าง แต่อาสนวิหารก็มีการปรับเปลี่ยนลักษณะของช่องเปิดที่ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น โดยมีหน้าต่างรอบทั้งอาคาร อีกทั้งยังยกคอสองในส่วนที่เป็นหลังคาปีกนกและหลังคาหลังส่วนกลางแยกออกจากกัน (Saenglimsuwan, 1999, p. 295) อย่างไรก็ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมเชิงสัญลักษณ์สำคัญของสถาปัตยกรรมคริสต์ศาสนา คือหอรระซังยอดแหลมสูงก็ถูกขับเน้นชัดเจนมาก สถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่ขึ้นจึงมีค่าสัญลักษณ์ของพลังอำนาจของตะวันตกผ่านศาสนาอย่างมาก ขนาดของอาสนวิหารที่มีขนาดใหญ่มีความสัมพันธ์ไปถึงลักษณะความสำคัญของที่ตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองอุบลราชธานีที่ถือว่าเป็นเมืองหลัก ความสำคัญของอาสนวิหารแม่พระนิรมลในฐานะเป็นศูนย์กลางสังฆมณฑลแห่งหนึ่งของการเผยแผ่ศาสนา อาสนวิหารยังสะท้อนถึงพื้นที่ทางความคิดผู้เผยแผ่ ภายใต้โลกทัศน์ที่ใช้ศาสนาเป็นตัวแทนของชาติมหาอำนาจฝรั่งเศสที่เข้ามามีบทบาทหลังจากสยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายให้ การเข้ามาของกลุ่มคนศาสนาคริสต์ รวมถึงคนในกำกับของฝรั่งเศสที่มีมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นญวน เขมร ลาว การสร้างอาสนวิหารใหม่หลังที่ 2 จึงเป็นการแสดงความมั่นคงของฝรั่งเศสผ่านศาสนา โดยใช้งานสถาปัตยกรรม ผ่านเทคนิคการการก่อสร้าง รูปแบบและวัสดุที่ถือได้ว่าเป็นลักษณะอาคารขนาดใหญ่หลังแรกในเมืองอุบลราชธานี แต่อิทธิพลอาคารแบบฝรั่งเศสได้เข้ามามีบทบาทต่อช่างและรูปแบบสถาปัตยกรรมในแถบอินโดจีนแล้ว

สิมวัดสุปฏิญนารามหลังที่ 2 สร้างขึ้นช่วง พ.ศ. 2460-2473 และแล้วเสร็จสมบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2478 ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอิทธิพลระอุโบสถแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3-4 ที่นิยมสร้างโครงสร้างหลังคาแบบไม่มีไขราหน้าจั่ว เครื่องประดับหลังคาใช้เครื่องลายองแบบลำต้วนาค ซ้อฟ้าและหางหงส์เป็นหัวนาค เสาขนาดใหญ่พะไลล้อมรอบอาคาร การใช้พื้นที่ภายในและภายนอกเชื่อมต่อกันด้วยบันไดหน้าต่างที่ทำหน้าที่เหมือนประตู สิ่งใดคู่ทางเข้าทั้งด้านหน้า-หลัง ปูนปั้นเสมือนสิ่งใดจริง องค์ประดับตกแต่งลวดลายทั้งบัวหัวเสา ลายหน้าบันเป็นก้านขด มีสัญลักษณ์เจดีย์ทรงระฆังคว่ำตรงกลางทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ภายในสิมปูหินอ่อน ด้านบนประดับดาวเพดาน ไม่มีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระประธานภายในจำลองแบบพระพุทธชินราช ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบตกแต่งจึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการก่อสร้างอาคารทางศาสนาของกลุ่มพระเถระธรรมยุตวัดสุปฏิญนารามในช่วงเวลานั้นที่พระสงฆ์ธรรมยุตที่ให้ความสนใจกับศาสนาคริสต์ในพื้นที่มากยิ่งขึ้นความมั่นคงลักษณะการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่เข้าถึงคนท้องถิ่นและมีคนนับถือมากขึ้น ถึงแม้สิมวัดสุปฏิญนารามหลังที่ 2 จะสร้างหลังอาสนวิหารราว 20 ปี แต่ผลสำเร็จของการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ก็เป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่กระตุ้นให้กลุ่มพระสงฆ์ธรรมยุตวัดสุปฏิญนารามที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ทั้งการขยายธรรมยุตไปตามท้องที่ต่างๆ การเปิดพื้นที่สอนภาษาไทย บาลี รวมถึงการปกครองสงฆ์ให้มีความมั่นคงและยังเปลี่ยนแปลงกายภาพของวัดสุปฏิญนารามที่มีผลพลักษณะของศาสนาในพื้นที่ ทั้งที่ตั้ง การสร้างสิมหลังใหม่ โดยการเลือกช่างออกแบบและคุมการก่อสร้างที่เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมจากต่างประเทศ ตั้งโรงงานผลิตอุปกรณ์และวัสดุเพื่ออำนวยความสะดวกสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของกลุ่มพระสงฆ์ธรรมยุตที่มีแนวคิดที่ทันสมัยนำไปสู่การพัฒนาธรรมยุตในเมืองอุบลราชธานี อีกทั้งยังขยายแนวคิดและส่งเสริมอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมไปยังพื้นที่อื่นๆ

การสร้าง สิม วัดสุปฏิญนารามนั้น ได้รับอิทธิพลลักษณะหน้าบันจากอาคารทางศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 3-4 จากการวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม องค์ประกอบตกแต่งและการตีความเชิงสัญลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรม

แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการเปลี่ยนแปลงขนาดและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม องค์ประกอบและการใช้งานทั้งภายในและภายนอกเปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งการเปิดช่องอาคารที่เน้นการใช้งานที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งการรับแสงภายนอกอาคารเข้ามาภายในและการระบายอากาศ เหมาะสมต่อการประกอบศาสนกิจและกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ เช่น เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นที่จัดงานและต้อนรับแขกเมือง ในแง่การใช้งานของลัทธิจึงแตกต่างอย่างชัดเจนกับจารีตท้องถิ่นแบบดินที่ค่อนข้างเคร่งครัดการใช้งาน โดยเฉพาะการจำลองลักษณะแบบพระพุทธรูปพระพุทธรูปชินราช สะท้อนนัยยะทางความคิดที่ให้ความเป็นไทยที่แทรกซึมในพิธีกรรมผ่านสัญลักษณ์ ที่ถือได้ว่าเป็นองค์ประธานในพื้นที่พระพุทธรูปชินราชที่ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปแบบไทยที่นิยมจำลองอย่างแพร่หลาย การหล่อพระสัพพัญญูเจ้าเมืองจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มข้าหลวงที่มาจากกรุงเทพฯ ที่เป็นกลุ่มอุปถัมภ์หลักและอำนาจการหล่อพระ และยังสอดคล้องกับพระสงฆ์ที่อำนวยการสร้างที่มีความใกล้ชิดกับกรุงเทพฯ แม้ในระยะเวลาดังกล่าวจะผ่านช่วงการล่าอาณานิคม แต่ในแง่ของนโยบายรัฐส่วนกลาง การสร้างจิตสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมที่มีผลมาตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากเจ้าเมืองมาเป็นข้าหลวงก็ยังคงอยู่ การสำนึกความเป็นสยามยังคงดำรงอยู่ ด้วยเหตุนี้การสร้างพระสัพพัญญูเจ้าเมืองจึงแฝงไปด้วยนัยยะทางสังคม ที่นอกเหนือไปจากการสร้างเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา แนวความคิดดังกล่าวเริ่มมีมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 ที่มองว่า พระพุทธรูปมีเหตุผลทางความรู้สึก การเมือง จิตใจ และมีนัยยะซ่อนเร้นอื่นๆ (Naruepiti, 2017: 144-146) ในยุคสมัยรัชกาลที่ 4 ยังนิยมทำซุ้มเรือนแก้วและซุ้มไม้โพธิ์เป็นการผสมผสานแนวคิดเรื่องฐานันดรศักดิ์และอธิบายถึงเหตุการณ์ตอนตรัสรู้ในพระพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรูปชินราชที่ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่ยอมรับว่างดงามที่สุดองค์หนึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ที่สั่งสมบารมีอย่างยาวนาน โดยที่รัชกาลที่ 4 ให้ความสำคัญและฟื้นฟูความสำคัญขึ้นนอกเหนือจากความศักดิ์สิทธิ์ คือการปรับโลกทัศน์ในด้านความงาม และส่งอิทธิพลในการสร้างพระพุทธรูปชินราชจำลองที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามในเวลาต่อมา (Sumjinda, 2014: 80-82) ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า พระสัพพัญญูเจ้าเมืองจำลองจากพระพุทธรูปชินราชที่รัชกาลที่ 4 ให้ความสำคัญยกย่องว่างดงามและศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นการระลึกถึงความสำคัญของพระองค์ไปด้วย ในส่วนของสัญลักษณ์หน้าบันที่ปรากฏเป็นรูปปั้นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำที่ไม่เคยปรากฏการปั้นลักษณะดังกล่าวในอาคารทางศาสนาในเมืองอุบลราชธานีอาจตีความหมายของสัญลักษณ์ดังกล่าวที่แสดง หรือเป็นตัวแทนเครื่องหมายของศาสนาพุทธแบบธรรมยุต การใช้รูปปั้นสิ่งใดลักษณะแบบตะวันตกเป็นอย่างไรที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมแบบไทยประเพณีและแบบท้องถิ่น ส่วนหนึ่งอาจเป็นแนวคิดของช่างผู้คุมการก่อสร้างที่ได้ศึกษามาจากต่างประเทศ แต่การเลือกใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวมีนัยยะชัดเจนในทางการเมืองที่แสดงให้แนวความคิดของผู้สร้าง ที่พยายามนำอิทธิพลต่างชาติมาประกอบเพื่อแสดงให้เห็นว่า สิม ที่สร้างขึ้นไม่ได้ยึดติดกับประเพณีดั้งเดิมอีกต่อไป มีความทันสมัยมากขึ้น

วันที่ 24 เมษายน ค.ศ. 1881 (พ.ศ. 2424) อาสนวิหารหลังที่ 1 ได้สร้างขึ้น บาทหลวงนำบ้านทรงลาวหรือบ้านคนท้องถิ่น คาดว่ามีการรื้อมาหลายหลัง เป็นการนำฝาเรือนและโครงสร้างไม้ส่วนต่างๆ รวมไปถึงหน้าจั่วไม้มาประยุกต์สร้างเป็นอาสนวิหารหลังแรก อาสนวิหารมีลักษณะจั่วยาวเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกพื้นเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับคนพื้นเมืองและดูไม่แตกต่างไปจากท้องถิ่นทั้งวัสดุและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เข้ากันได้เป็นอย่างดี หลังจากคนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมแบบศาสนาคริสต์และการสนับสนุนของกลุ่มชาวญวนและทาสที่บาทหลวงไถ่ตัวมา กลายเป็นกลุ่มคนสำคัญในการเป็นสื่อกลางระหว่างศาสนาคริสต์กับคนพื้นเมืองจากการเล่าปากต่อปาก รวมถึงการปฏิบัติตนของศาสนาคริสต์ที่เห็นผลตามหลักวิทยาศาสตร์ จึงทำให้คนท้องถิ่นไม่ได้มองศาสนาคริสต์แตกแยกไปหลังจากคนพื้นเมืองเข้าใจแนวทางการศาสนาคริสต์มากขึ้น ทั้งอาสนวิหารหลังเดิมเก่าชำรุด จึงมีแนวคิดสร้างอาสนวิหารหลังที่ 2 ซึ่งแล้วเสร็จในวันที่ 16 มกราคม ค.ศ. 1898 (พ.ศ. 2441) เป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก อาคาร

มีขนาดใหญ่ ทันสมัยด้วยเทคนิคการก่อสร้าง ช่าง และวัสดุในการก่อสร้างซึ่งส่วนใหญ่ใช้คอนกรีตโครงสร้างหลังคาไม้ พื้นที่ภายในคาดว่าสามารถจุจำนวนคนในการประกอบศาสนกิจได้จำนวนมาก ในการสร้างอาสนวิหารหลังใหม่นี้เองเป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความคิดไปสู่งานสถาปัตยกรรมอื่นในท้องที่ อาสนวิหารหลังใหม่ที่แสดงความเป็นคริสต์ศาสนาผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก สะท้อนสัญลักษณ์ความทันสมัยและความศิวิไล่มากกว่าอาคารแบบเดิมที่ยังประยุกต์รูปแบบลักษณะของช่องเปิดอาคาร หลังคาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ภายใต้ปัจจัยด้านทรัพยากร แรงงาน และความเชี่ยวชาญของช่างที่มีอย่างจำกัด อย่างไรก็ตามอาสนวิหารก็มีการเปลี่ยนแปลงมาอีกถึง 2 ครั้งเนื่องด้วยความทรุดโทรมของอาสนวิหาร และกระใช้สอยที่ไม่ได้ตอบสนองต่อปัจจุบัน

สรุปผลการศึกษา

สิม วัดสุปฏิหาราม และอาสนวิหารแม่พระนิรมล เป็นเสมือนตัวแทนของอาคารทางศาสนาที่สะท้อนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงศาสนาให้ได้รับความยอมรับจากคนพื้นเมือง จะเห็นได้ว่าแม้ศาสนาทั้งสองจะมีแนวคิดและหลักธรรมที่แตกต่างกัน แต่การที่ศาสนาจะดำรงอยู่ได้ การขับเคลื่อนศาสนาด้วยกระบวนการต่างๆ จึงเป็นส่วนสำคัญ การพัฒนาอาคารทางศาสนาและการปรับเปลี่ยนแนวคิด ตลอดจนเจตนาเชิงจิตวิญญาณของคำสอน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตลอดจนการสร้างภาพลักษณ์ของศีลธรรมอันดีงามผ่านความเชื่อและการปฏิบัติ และที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงอาคารทางศาสนา ที่มีความมั่นคงแข็งแรงขึ้นที่ ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการประกอบศาสนกิจ และถือได้ว่าเป็นความมั่นคงถาวรของอาคารทางศาสนา เป็นภาพลักษณ์ของศาสนาต่อความน่าเชื่อถือผู้คน อีกทั้งสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญภายในอาคารล้วนสื่อความหมายของศาสนา อีกทั้งประวัติศาสตร์ของการเผยแผ่ศาสนาทั้งศาสนาคริสต์และธรรมยุติกนิกาย ล้วนแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ของศาสนาในการผ่านการเผยแผ่ศาสนา หลักธรรมคำสอน การเอื้อประโยชน์ต่อคนที่เข้ามานับถือศาสนา และการก่อสร้างอาคารเพื่อรองรับคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ในการประกอบพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงของอาคารทางศาสนาของทั้งสองศาสนาที่เห็นได้เด่นชัดคือ 1. การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ 2. การเปลี่ยนแปลงของวัสดุ 3. การเปลี่ยนแปลงของสัญลักษณ์ที่เป็นองค์ประกอบในงานสถาปัตยกรรม อาสนวิหารเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนโดยเฉพาะวัสดุที่เปลี่ยนจากไม้มาเป็นก่ออิฐฉาบปูนทั้งหลัง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่แบบเดิมเป็นทรงจั่วยกพื้น มาเป็นแบบใหม่คือ อาคารที่ได้รับอิทธิพลแบบฝรั่ง ลักษณะหอคอยสูงซึ่งใช้เป็นหอรระฆังและไม้กางเขน กระจ่างกลม การเปลี่ยนรูปแบบอาคารดังกล่าวยังสะท้อนการเข้ามาอิทธิพลสถาปัตยกรรมของฝรั่งเศสในอินโดจีน ที่ปรากฏให้เห็นหลายพื้นที่ เช่น โบสถ์คริสต์บ้านเก่าคำแก้ม สิมวัดสุปฏิหาราม เปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ไม่ได้ใช้รูปแบบลิมพื้นเมือง หรือแบบไทยประเพณี แต่ออกแบบใหม่โดยช่างส่วนกลาง โดยมีลักษณะแนวคิดแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3-4 การให้ช่างส่วนกลางที่ได้เรียนจากต่างประเทศ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนของการพัฒนาแบบทั้งสัญลักษณ์ เจตีย์ทรงระฆังคว่ำ ที่หน้าบัน ลิม รูปปั้นสิงโต วัดสุปฏิหาราม ตลอดจนวัสดุที่ใช้ที่มีความคงทน ใช้ปูนที่มีคุณภาพ การเปลี่ยนแปลงอาคารทางศาสนาของศาสนาทั้งสองจึงเพิ่มศักยภาพความมั่นคงของศาสนาในแง่ของการใช้งานของพื้นที่ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่ที่ส่งอิทธิพลแนวคิดถึงกัน

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของอาคารศาสนาคริสต์ยังปรากฏขึ้นภายหลัง เนื่องจากเกิดความทรุดโทรมและไม่ตอบสนองต่อการใช้งานของคนที่นี่เพิ่มขึ้น และความทรุดโทรมของอาคารที่ใช้งานเป็นระยะเวลาเวลานาน ในขณะที่วัดสุปฏิหาราม ยังคงใช้อาคารหลังเดิมมาจนถึงปัจจุบันเนื่องด้วยความสำคัญ และเป็นอาคารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงธรรมยุติกให้มีความรุ่งเรืองมากขึ้น จึงได้รับการบูรณะจากหน่วยงานรัฐ

และบูรณะหลายครั้ง ความสัมพันธ์เชิงสังคม การเมืองศาสนาเชิงพื้นที่ ระหว่างงานสถาปัตยกรรมลัทธิพิกุลกราม และอาสนวิหารแม่พระนิรมล จึงเป็นอีกมิติหนึ่งของการศึกษาทางสถาปัตยกรรมในบริบททางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมืองอุบลราชธานี จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมทำให้เป็นอย่างชัดเจนว่า ทั้งพระพุทธรูปศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายคือ ลีมา วัดลัทธิพิกุลกราม และอาสนวิหาร แม่พระนิรมล มีความนัยยะที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงอาคารทางศาสนา ผ่านขนาด รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงในพื้นที่ เมืองอุบลราชธานี

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม ลีมา เมืองอุบลราชธานี ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2559

เอกสารอ้างอิง

- Barthes, L. (2015). *Māyākhatī* (5th ed.). (in Thai) [Mythologies (W. Angkhasirisapan, Trans)]. Bangkok: The Foundation for the Study of Democracy.
- Chaiwanitchaya, S., & Hemanak, H. (2013). *Kānplīanplāengthāngsangkhomkhōngmūāng ‘ubonrāṭch athānī Rowāng Phōsō Sōngphansīrōisāmsiphā- Sōngphanhārōiyīsip*. (in Thai) [The social changes of Ubon Ratchathani city 1892-1977]. Ubon Ratchathani: Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University.
- Chirathatsanakun, S. (1990). *Phra ‘ubōsot læ Phrawihān Naisamaiphraḃātsomdetphraḃhōmklaōch aoyūhūa*. (in Thai) [Temple in the reign of King Mongkut] (Unpublished master’s thesis). Graduate School, Silpakorn University, Bangkok.
- Chirathatsanakun, S. (2004). *Rūpbāpphra ‘ubōsot læphrawihān Naisamai Phraḃātsomdetphraḃhō mklaōchaoyūhūa*. (in Thai) [The Format Temple in the reign of King Mongkut]. Bangkok: Muangboran.
- Diocese of the County Ubon Ratchathani. (2014). *Nangṣūpāēt ‘āsonwihānmāphraniramon ‘Ubonrāṭchathānī*. (in Thai) [The book opens Cathedral of Mary Immaculate Ubon Ratchathani]. Ubon Ratchathani: n.p.
- Hantrakun, P. and Pornkamipisai, A. (1984). *khwām Chūa Phrasī‘āri læ Kabotphūmībun Naisangkhomthai*. (in Thai) [Beliefs in Sri Arri” and “Merit Rebellion” in Thai society]. Bangkok: Sangsan publisher.
- Khomdee, D. (2006). *Kān Phāi Phrā Sātsanā Khrit Nai Prathed Thai*. (in Thai) [The spread of Christianity in Thailand]. Bangkok: Thipaksorn.
- Naruepiti, V. (2017). *Kānmūānggrāngphraphuttharūp*. (in Thai) [Politics of Buddha]. Bangkok: Matichon.

- Nindach, S. (1998). *Prawatsātsathāpattayakamthai*. (in Thai) [History of Thai architecture]. Bangkok: Thammasat University
- Paknam, N. (1986). *khwām Pen Mā khōng Sathūp chēdī Nai Sayām Prathed*. (in Thai) [The story of Stupa in Siam country]. Bangkok: Polchai Printing Center.
- Palekua, C. (2006). *Lao Rūang Krungsiam* (3rd ed.). (in Thai) [Siam story (S. Komolabutr, Trans.)]. Nonthaburi: Sri Panya.
- Sængaramringrote, S. (1993). *Nābanphra ‘ubōsotlæphrawihān Watlūangthammayutiknikāi Naisamaiphrahāmsomdetphra chōmklaochaoyūhūa læ*. (in Thai) [Front of the temple Dhammayuttika Buddhist in the reign of King Mongkut and the king of Chulachomklao] (Unpublished master’s thesis). Graduate School, Silpakorn University, Bangkok.
- Sænglimsuwan, W. (1999). *Bōkhāthōliknāiphāklānglæphāktawan ‘ōkkhōngprathedthai Tangtāsamaikrungsīyutthayā Thungphutthasakrāt Sōngphansīrōichetsiphā*. (in Thai) [Catholic Church in the Central region and Eastern Thailand from the Ayutthaya period to the Buddhist 2475] (Unpublished master’s thesis). Graduate School, Silpakorn University, Bangkok.
- Sanaotkrat, A. (1998). *Sanlakhængphrasathūp* (2nd ed.). (in Thai) [Symbolic of the stupa]. Bangkok: Amarin Academic.
- Srihaban, K. (2013). *kānrūaprūamkhanasong ‘īsānkhāokapkhanasongThaiPhō.Sō. sōngphansīrōisāmsipsī-Phō.Sō.sōngphansīrōihoksippēt*. (in Thai) [The gathering of Isaan monks with Thai monks in 1956-1956] (Unpublished master’ thesis). Thammasat University, Bangkok.
- Sumjinda, P. (2014). *Thōt Rahas Phračhōmklao*. (in Thai) [Decoder of King Mongkut]. Bangkok: Matichon.
- Thanee, R. (2003). *‘Ubonrātchathānī Phōsō.sōngphansāmrōisāmsiphā-phōsōsōngphansīrōichetsiphā ā* (2nd ed.). (in Thai) [Ubon Ratchathani 1792-1932]. Ubon Ratchathani: Rungsin.
- Thokæow, P. (1991). *Kān Kō Tang læ Khayāi Tūa khōng Thammayutiknikāi Nai Phāk Tawan ‘ōk Chīangnīa Phōsōsōngphansāmrōikāosipsī- Phōsōsōngphansīrōichetsipsām*. (in Thai) [The establishment and expand the Dhammayut sect of Buddhism in Northeast 1851-1930] (Unpublished master’s thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Thongklom, S. (2013). *Watthammayutiknikāi Naičhangwat ‘ubonrātchathānī*. (in Thai) [Temple ofDhammayuttika Buddhist in Ubon Ratchathani] (Unpublished master’s thesis). Graduate School, Silpakorn University.
- Tit So Uan, P. (1936). *Tam Nān Wat Su Patnārām*. (in Thai) [The history of Supatnaram temple]. Ubon Ratchathani: n.p.
- Wiphakphochanakit, T. (2003). *Pra Wat Ti Sāt ‘īsān*. (in Thai) [History of Northeast]. Bangkok: Thammasat University Press.

